

Fílies de l'escriptor empordanès

Shakespeare segons Pla

Avui se celebra el 25è aniversari de la mort de Josep Pla, que sentia un gran respecte i una gran admiració per Shakespeare • Pla va citar el dramaturg anglès més de 78 vegades al llarg de la seva obra • Rosa Maria Martínez Ascaso

Quan aquest any es compleixen 25 de la desaparició de Josep Pla (Llofriu, 23 d'abril de 1981), és quasi obligat demanar-se on rau avui en dia l'interès per llegir-lo. I la resposta pot ser tan heterogènia com la seva obra. Com a cronista del seu temps i com a memorialista minuciós i testimoni privilegiat, recull de primera mà fets i anècdotes que ajuden a conèixer millor la història de la seva època i la vida dels seus contemporanis. En això guarda un notable paral·lelisme amb el crític britànic Cyril Connolly, figura cabdal de l'assagisme anglès del segle XX. A més, molts textos de Pla, redactats generalment en primera persona, configuren la seva autobiografia. Queda palès quan parla dels seus contemporanis, però especialment quan narra els seus viatges a les ciutats i els països més dispersos, on barreja cultura, observació, ironia i unes descripcions de paisatges d'una sensibilitat poètica. Però el més important és l'estil àgil i immediat amb què ho explica, i la gràcia per tractar qualsevol matèria, per anodina que sigui, des d'un punt de vista pragmàtic, amb un sarcasme fill de la seva ascendència pagesa. Justament aquí és on rau l'esquer de Pla: una escriptura realista, barreja d'erudició i amenitat, a més d'una gran facilitat per les metàfores. Però, especialment, per l'adjectivació precisa i sorprenentment original, com quan s'expressa amb mots tan orgiàstics com *cataclismàtic* (aplicat a l'entorn del Priorat), poètics, com el *glauc mort* (de l'aigua), sensuals, com la *carinositat* (de la mar) o extravagants com *gallòfol i xamploi* (aplicats a la forma de caminar de Josep M. de Sagarra). I és que ell deia que l'adjectivació és el segell dels grans mestres i així ho destaca en Cela i d'altres, però especialment en Shakespeare: "L'adjectivació de Shakespeare és prodigiosament poètica i exacta, a una alçada mental elevadíssima".

Curiosament, en força temes dels que va arribar a tractar, les seves opinions són

contradictòries. Per exemple, a *La meua literatura*, de *Darrers escrits*, confessa que no ha sabut poetitzar. No sabem si ho diu amb humilitat o per murriera: "Si n'hagués sabut, hauria estat un escriptor discret. Ara sóc un escriptor insignificant". O quan escriu: "He estat un dels escriptors més atacats d'aquest país. És indiferent. Molt més m'he atacat jo a mi mateix". Però aquesta aparent modestia queda desmentida quan en el mateix text afegeix: "El que jo

he escrit no té la menor importància, sempre he escrit per als qui vindran el dia de demà". Per tant, creia en la seva prosa i en la seva projecció de futur. Una altra qüestió que també tracta de forma ambivalent, i que forma part de la seva llegenda negra (a més de la brama que havia estat espia franquista), és el seu antifeminisme. Diu a *Articles amb cua*: "Les dones del nostre país tenen poques idees, una intel·ligència limitada, falta absoluta del sentit de la ironia, manca

L'escriptor empordanès fotografiat davant la seva masia. Pla va ser un gran cronista del seu temps i un memorialista minuciós

ARXIU

total del sentit de l'humor". En canvi, a *Humor, candor*, sembla contradir-se: "Jo no he estat mai feminista, però encara menys masculinista. Són paraules que em fan horror. Crec que els homes i les dones són absolutament iguals i, si he tingut alguna preferència, ha estat per les dones. Elles són el sexe fort". Opinió que potser va ser forçada per l'allau de cartes femenines de protesta.

En el seu rol de comentarista, també empra aquestes reflexions contraposades quan

parla d'escriptors, als quals aplica una crítica ambivalent, molt autèntica. Tant és així que ni Pirandello ni Shakespeare –dels quals era gran admirador– se salven de les seves alertes. En el cas del segon (citad més de 78 vegades al llarg de la seva obra), quan diu per exemple: "Penso en el clarobscur de l'estil de Shakespeare" i "Shakespeare és massa líric per al terrible realisme llatí" i "Shakespeare és un ocell que vola sempre amb una gràcia sovint incoherent" i "el seu teatre és una mica confús". En canvi, ell mateix el justifica, quan afegeix: "Però, ¿és que hi ha algun animal que sigui més incoherent que l'home?".

Pla sentia un gran respecte i una gran fascinació per Shakespeare malgrat aquestes petites atzagaiades. D'entrada, el delata d'una manera rotunda la seva frase de *Notes disperses*: "En teatre, després de Shakespeare, tota la resta és mediocre". Les referències a l'autor anglès són de tot tipus. Com quan li dedica tot un apartat a *El passat imperfecte –Shakespeare sí o no–* on afirma que el seu teatre està basat en la dialèctica dels sentiments. O quan reconeix que els caràcters shakespeareans tenen la profunditat humana més gran que ha existit. Parla del seu incís en diferents literats catalans, com Sagarra, Fages, Xènius i Carner, a més de remarcar l'extraordinari interès i l'admiració pel literat Isabel de Goethe i d'André Gide, de qui diu que les seves traduccions de l'anglès són les millors en llengua francesa. També insisteix diverses vegades en la crítica negativa de Voltaire sobre Shakespeare, en la qual es posiciona amb rotunditat: "El teatre de Voltaire és un soporífer total. El de Shakespeare produeix una fascinació profunda". I dedica força pàgines a lamentar i refusar l'acció dels "crítics fantasmagòrics" que qüestionen l'autoria de l'obra de l'estratfordià. D'altra banda, és molt curiosa l'anècdota recollida per Pla sobre el catedràtic i capellà Martiriano Martínez, al qual

Fílies de l'escriptor empordanès

defineix com un home retrògrad i arcaic. Aquest professor odiava Shakespeare i va escriure en un seu *Manual de H^a* un comentari aclaparador: "Shakespeare, hombre de mediano talento y de costumbres abyectas...".

Pla té un criteri obert en la ressenya de diferents obres teatrals del dramaturg i parla a nivell molt positiu de la seva pròpia experiència com a espectador quan va assistir a representacions shakespeareanes a París i Montevideo: en aquesta darrera capital va quedar "enlluernat" per Margarida Xirgu i per Shakespeare al *Somni d'una nit d'estiu*. Aquest coneixement propi i aliè sobre el fill de Stratford li dona una perspectiva versàtil, que concreta a través dels comentaris personals escampats a la seva obra, com quan pontifica: "Quan la societat entra en la moda de la ficció, del melindro i de la cursileria, Shakespeare desapareix. Quan la societat és més vital i més directa, el gran poeta puja al punt més alt". També quan opina, parlant de l'obra d'Albert Jarry: "A *Ubu roi* hi ha la fantasia i el lirisme còmic d'un Shakespeare". O quan exposa una teoria discutible: "Shakespeare escriví exclusivament

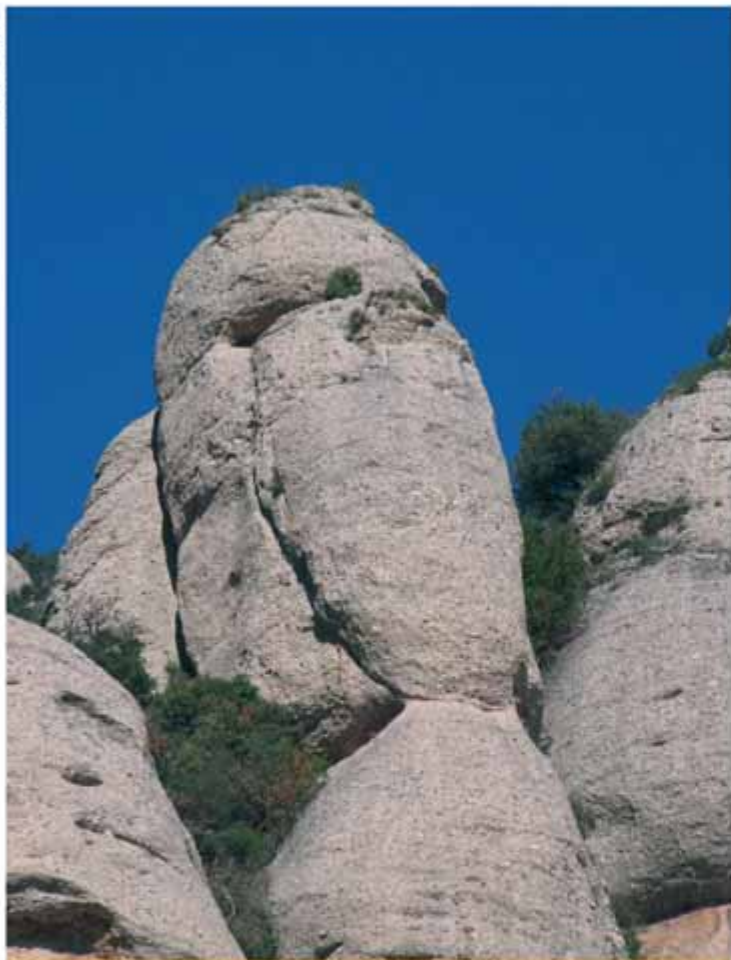

Retrat de Shakespeare, conegut com 'El retrat de Grafton'.

AFP PHOTO / THE JOHN RYLANDS UNIVERSITY LIBRARY / HANDOUT - LONDON

per als actors del seu temps. Quan aquests moriren, les obres del fascinant poeta caigueren en bloc, fins que sortiren altres còmics als quals convingueren els papers shakespeareans". Però on Josep Pla se supera en síntesi, és quan escriu que "Shakespeare guanyà diners com a actor i com a dramaturg, plagià abundantment, com pertoca a un escriptor tan gran i tot el que tocà ho convertí en prodigi". No es pot dir més en menys espai, ja que destaca tres característiques bàsiques de la personalitat shakespeareana. La primera, materialista i professional: diners. La segona, la fragilitat humana: plagi. I la tercera, la predisposició intel·lectual: màgia innata del geni.

L'any 2004, Pla i Shakespeare es van veure enfrontats en uns exàmens de selectivitat a Barcelona: els alumnes havien d'escollir entre comentar un text de Pla i el *Romeu i Julieta* shakespeareà. La gran majoria va triar el segon. Suposo que la gran admiració que sentia en vida el català per l'anglès el blindaria contra qualsevol ressentiment *post mortem*. Sobretot tenint en compte que va morir –encara que quasi amb quatre segles de distància– un 23 d'abril, el mateix dia de la mort oficial de Shakespeare.

Si et dius Montserrat,
celebrem el teu sant
amb tu.

Montserrat és teu

PUJARÀS DE FRANC

Et convidem a pujar a Montserrat de franc del 22 d'abril a l'1 de maig amb el cremallera*. També gaudiràs d'accés gratuït als funiculars de Sant Joan i de la Santa Cova i, a més, podràs participar en el sorteig de 5 caps de setmana a Vall de Núria per a 2 persones, i de 10 abonaments anuals del Cremallera de Montserrat.

* Per obtenir el bitllet gratuït d'anada i tornada, cal presentar el DNI a l'estació del cremallera de Monistrol-Vila. Promoció vàlida entre els dies 22 d'abril i 1 de maig de 2006, ambdós inclosos.

www.fgc.cat
www.cremallerademontserrat.cat
Tel. 902 31 20 20

P Aparcament gratuït a l'estació de Monistrol-Vila

FGC
Ferrocarrils de la Generalitat de Catalunya